

חיוב תשלום על נזקים בעידן הביטוחים

הקדמה ומיקוד

השבוע נעסוק באחד הפרמטרים המרכזיים אותו יש לקחת בחשבון בחיוב הנזקים ע"פ תורה בעת המודרנית, והוא המציאות השכיחה מאוד בימינו של גרימת נזק לגוף ולנכסים מבוטחים בביטוחים שונים (ביטוח רכב, דירה, רפואי וכדומה) לימודנו השבוע מתחלק לחמישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: חיוב המזיק בתשלומי הניזוק המבוטח בחברת ביטוח - בחלק זה נלמד האם חייב המזיק לפצות את הניזוק על הנזק שנגרם לו כאשר ישנה חברת ביטוח המבטחת את הרכוש שניזוק. חלק זה הינו המרכזי בלימודנו השבוע ויש להקדיש לו מספיק זמן בלימוד. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' ב"ק המהווה את המקור המרכזי בסוגיה כולה ואת דברי הנימוקי יוסף, התוספות והשיטה מקובצת שעליה (על הירושלמי, רא"ש והמאירי ניתן לדלג) לאחר מכן יש לראות את דברי השו"ע בסוגיה, ובפרט להבין היטב את מחלוקתם של האור שמח והרי בשמים בהבנתם בסוגיה, וממילא בסוגיית הזקת נזק מבוטח.

חלק ב: קבלת תשלום מחברת הביטוח ומהמזיק - כפל תשלומים - בחלק זה נלמד האם כתוצאה מחיוב המזיק לשלם לניזוק יקבל הניזוק כפל תשלומים ממנו ומחברת הביטוח גם יחד. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה למעט הגמ' כתובות בתחילה והציץ אליעזר בסוף עליהם ניתן לדלג

חלק ג: חובת תשלום המזיק לחברת הביטוח - בחלק זה נעסוק בשאלה האם המזיק מחויב לשלם לחברת הביטוח של הניזוק או שיכול לומר לחברה זו שאין לו כל עסק עמה שהרי הזיק לניזוק ולא לחברת הביטוח. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה ובפרט את דברי המהרש"ם המביא סברא חשובה מאוד בדבר חיוב תשלומי נזק ברכוש מבוטח.

חלק ד: תביעת הניזוק באופן ישיר כלפי חברת הביטוח של המזיק - בחלק זה נלמד האם יכול הניזוק לתבוע ישירות את חברת הביטוח של המזיק. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' בגיטין ואת דברי הגרז"ן בתחומין (על הר"ן והקצות ניתן לדלג)

חלק ה: חובת תשלום המזיק בנזקי גוף מבוטחים (ביטוח רפואי) - בחלק זה נלמד את ההבדל הקיים לחלק מהפוסקים בתשלומי נזק בין נזק לרכוש מבוטח לבין נזק גופני לאדם עם ביטוח רפואי. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה.

חיוב המזיק בתשלומי הניזוק המבוטח בחברת ביטוח

1. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קטו עמוד ב- דף קטז עמוד א

משנה. שטף נחל חמורו וחמורו חבירו, שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים, והניח זה את שלו והציל את של חבירו - אין לו אלא שכרו; ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי את שלי - חייב ליתן לו.

גמ'. בעא מיניה רב כהנא מרב: ירד להציל ועלה שלו מאליו, מהו? א"ל: משמיא רחימו עליה. כי הא דרב ספרא הוה קא אזיל בשיירתא, לוינהו ההוא ארי; כל לילא קא שדר ליה חמרא דחד מינייהו וקא אכיל, כי מטא זמניה דרב ספרא, שדר ליה חמרא ולא אכליה, קדים רב ספרא וזכה ביה. א"ל רב אחא מדיפתא לרבינא: למה ליה למיזכי ביה? נהי דכי אפקריה אדעתא דאריה אפקריה, אדעתא דכ"ע לא אפקריה! א"ל: רב ספרא לרווחא דמילתא הוא דעבד.

2. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא קמא פרק י הלכה ה

מתני' שטף נהר חמורו וחמורו חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו אם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לו דמי שלי חייב ליתן לו: גמ' תני הניח שלו להציל של חבירו ועלה של חבירו מאיליו אין נזקק לו כלום. אלא הניח שלו להציל של חבירו ועלה שלו מאליו מהו דיימר לו נתייאשתי נישמענה מהדא שטף נהר חמורו והיה צווה ואומר לא נתייאשתי ריש לקיש אמר כל זמן שצווה לא נתייאש ר' יוחנן אמר חזקה מייאש הוא:

3. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף מב עמוד א

ועלה [שלו] וכו' מהו. מי אמרינן מעיקרא דאפקריה [המציל] כאבוד דמי ואיתחייב ליה האיך לשלומי והדר זכה ביה מריה מדהפקר או דילמא כיון דסליק סליק:

4. תוספות מסכת בבא מציעא דף לא עמוד ב

אם יש שם ב"ד יתנה בפניהם (שמוכן להשיב האבדה בתנאי שיקבל מבעל האבדה את כל שכרו) - שישלם לו כל מה שישתכר במלאכה שהוא עושה ואם אין ב"ד לא ישיב כיון שאם ישיב לא יהא לו אלא כפועל בטל אבל אם אינו עושה מלאכה ישיב בחנם וא"ת לעיל דנקט או שהיתה שלו מרובה (שכר מלאכתו גבוה ממחיר האבדה) היכי דמי אי ליכא ב"ד אפילו מועטת נמי מן האבידה לא ישיב ואי בפני ב"ד כי נמי אין מרובה אלא שוה לאבידה למה יתנו ב"ד ליתן לו כל שכרו א"כ מה ירויחו הבעלים וי"ל דנ"מ לכושרא דחיותא או לטרחא יתירא וכה"ג משני בסוף השוכר את הפועלים (לקמן דף צג): וא"ת דהכא משלם לכל הפחות השכירות כפועל בטל וכן משני לקמן בסוף השוכר את הפועלים (שם) גבי רועה שהיה יכול לקדם ברועים ובמקלות ש"ש בשכר וש"ח בחנם חייב וש"ש שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעל הבית ומסתמא ש"ח נמי שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב ואילו בפרק הגוזל בתרא (ב"ק דף קטו): תנן שטף נהר את חמורו וחמורו חבירו הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואין משלם לו דמי חמורו שטבע וי"ל דהתם מיירי כשהיה יכול להציל ע"י הדחק דאי לאו הכי מצי אמר ליה מהפקירא קזכינא כדאיתא התם ועי"ל כיון שבעל החמור שם יכול לומר הייתי שוכר פועלים להצילו

5. רא"ש מסכת בבא קמא פרק י סימן כא

וזה לשון רבינו מאיר ז"ל מעשה היה בראובן שאמר לשמעון תקיף לי בגדים מן עובד כוכבים וכן עשה לאחר זמן נתן ראובן לשמעון המעות ליתנם לעובד כוכבים ושכחם העכו"ם ולא תבעם והלך העכו"ם ואין יודע היכן הוא. נשאלתי למי ישארו המעות. ואמרתי יחזרו לראובן. והבאתי ראיה מהך דהכא אדעתא דאריא אפקריה וכו' ה"נ אדעתא שיתנם לעכו"ם נתנם לשמעון ולא אדעתא שיעכבם הוא לעצמו. כיצד יעשה הלה סחורה במעותיו של זה. אלא יחזרו המעות לבעלים הראשונים... ואחר זמן מצאתי שנשאלה שאלה כזו לרבינו אפרים ברבי יצחק ז"ל על ראובן שקנה חפץ מן העובד כוכבים במנה והאמין לו העכו"ם עד למחרת ולמחרתו היה דרך ראובן נחוץ לצאת מן העיר ונתן המנה לשמעון לתת להעכו"ם ושכחו העובד כוכבים והלך לו ואין יודע היכן הוא ותשובתו וז"ל אם הדבר ברור שהעכו"ם הסיח דעתו מהם למ"ד בכריתות (דף כד א) הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשרי בה כל הקודם בה זכה ולא מצי אמר ליה הנותן על דעת כן שלחתיא אם יקבל ואם לא יקבלה תחזירה לי אלמא משעה שיצתה מתחת ידו הסיח דעתו מהם. וכן אמרינן (שם) גבי שור הנסקל אם הוזמו עדיו כל הקודם בו זכה דמההיא שעתא אפקריה. ואם תאמר מ"ש מההוא חמרא דרב ספרא בפ' הגוזל בתרא דלא אמרי' הכי אלא אדעתא דאריא אפקריה אדעתא דכ"ע לא אפקריה. התם טעמא כדאמרי' גבי עלה שלו מאליו משמיא הוא דרחימו עליה כלומר הואיל ונעשה לו נס מה שלא נעשה לכל אדם אדעתא דהכי נעשה לו כדי שיזכה בו רב ספרא ולא אחר. אבל שכחת העכו"ם הוי שכחה. אבל בזה יש להסתפק מי יאמר שהעכו"ם לא יבא ויתבעם ויכול ראובן לומר שמא היום או למחר יתבע ממנו. והואיל ולא שכחן העכו"ם אין שמעון יכול לומר כבר זכיתי לעכו"ם דאין שליחות לעובד כוכבים. הלכך שורת הדין שיחזור לראובן אם פקח ראובן לטעון כך עכ"ל.

6. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף קטז עמוד א

ירד להציל ועלה שלו מאליו מהו. מי מחייב ליתן לו דמי שלו או לא הואיל וכבר עלה שלו מעצמו ולית ליה פסידא. אי נמי אי בעי אידך למזכי ביה אי מצי זכי. אמר ליה משמיא רחימי עליה וכי סליק למאריה סליק ולית ליה לאחרינא שום זכיה ביה וכי אפקריה אדעתא לאצולי אידך חמרא הוא דאפקריה ולא אדעתא דכולי עלמא אפקריה ואי בעי איניש אחרינא למזכי ביה לא מצי זכי ביה. הראב"ד ז"ל.

7. בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף קטז עמוד א

מה שבארנו בשטף נהר את חמורו וחמורו של חברו שאם אמר אציל את שלך ואני נוטל דמי שלי שהוא נוטל דמי שלו אפילו עלה חמור שלו מאליו ונמצא שלא נפסד בהצלת של חברו הואיל ולא נתעצל בו זכה במה שהתנה עמו:

8. שולחן ערוך חושן משפט סימן רסד סעיף ג

הניח אבידתו והחזיר אבידת חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו. כיצד, שטף נהר חמורו וחמור חבירו, שלו שוה מנה ושל חבירו ק"ק, הניח שלו והציל של חבירו, אין לו אלא שכר הראוי לו. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן דמי שלי, או שהתנה כן בפני בית דין, חייב ליתן לו דמי שלו, ואף על פי שעלה חמורו מאיליו זכה במה שהתנה עמו. הגה: מיהו הוא הפקר, וכל הקודם בו זכה (נ"י פרק הגוזל בתרא). ואם אין הבעלים שם אף על פי שלא התנה כאילו התנה דמי (טור). ועיין לקמן סימן רס"ה.

9. אור שמח הלכות שכירות פרק ז הלכה א

נשאלתי באחד ששכר בית מחבירו וקיבל עליו אחריות מדליקה, ואח"כ הלך המשכיר והבטיח ביתו בחברת האחריות, ונשרפה הבית, מי מצי השוכר לומר כיון דלית לך פסידא, דדמי ביתך את נוטל מן החברה, אדעתא דא לא קבלתי אחריות. [ומריש פרק הנושא (כתובות ק"א ע"ב)] דניסת הבת אף ע"ג דבעל חייב במזונותיה, שהן נותנין לה דמי מזונות אף על גב דיש לה מזונות מבעל, ונאמר דאדעתא דא דאית לה מזונות

ממקום אחר לא נתחייב לה מזונות, אין ראייה דגבי מתנה שאני כמובן, משא"כ הכא].

ונראה לי לדון, דהשוכר חייב בתשלומי אחריותה, דכמו כן שנינו בפרק הגוזל ומאכיל (ב"ק דף קט"ז ע"א) במשנה דשטף נהר חמורו וחמור חברו כו', ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי את שלי חייב ליתן לו, בעא מיניה רב כהנא מרב ירד להציל ועלה שלו מאליו מהו, א"ל משמיא רחימו עלה, אלמא דהא דקיבל אחריות הוא משום דמחמת דמציל את של חברו מפסיד חמור של עצמו, ולסוף לא הפסיד את של עצמו, דעלה מאליו, לא מצי אמר אדעתא דא לא מחייבנא נפשאי באחריות חמורך, דמצי אמר ליה מאי איכפת לך במה דמשמיא רחימו עלי, כש"כ כאן, שע"י מה שנותן שכר קצבתו לחברת האחריות הרויח בתשלומי ביתו, ודאי דבזה לא נפטר השוכר מתשלומי אחריות שקבל עליו.

ואין לפרש דתמן מיירי שנתייבאש, מכיון ששטפו נהר והרי הוא אבוד ממנו ומכל אדם דהוי הפקר, ואף אם עומד וצווח, וכמו דאיתא בירושלמי שם (ב"ק פ"י ה"ה), הניח שלו להציל את של חברו ועלה שלו מאליו מהו, מה דימר לו נתיאשתי כו', ר' יוחנן אמר חזקה מייאש הוא, וא"כ כיון דנתייבאש הרי זכה מן ההפקר, והוי כאחר דזכה ביה, והוא כריוח דאתי ליה מעלמא, ואם הוי זכיא ביה אחרינא הלא היה אבוד, וכיון שעלה זכה בו הוא, דז"א, דא"כ מאי מייתי (ב"ק קט"ז ע"א) מרב ספרא דשדר ליה חמרא לאריה ולא הוי אכיל, דלאחרים לא היה להם חלק בחמורו של רב ספרא אף על פי שחמוריהם הוי אכיל, דמן שמיא רחימו עליה, דשאני תמן דאדעתא דארי אפקרה אדעתא דכו"ע לא אפקרה, וא"כ לא הוי נפיק מרשות רב ספרא מעולם, ואולי דמייתי מכש"כ, דכאן כש"כ דמהפקירא קא זכי, דלא מצי מיפטר נפשיה מן האחריות מי שירד להציל, ומה דאיהו זכי הוי כמו דהוי זכי ביה אחרינא, ועיין נמוק"י.

10. שו"ת הרי בשמים חלק ב סימן רמה

בהא יש לנו לדון בנ"ד שאין לבעל הבית היזק מהשריפה כיון שקיבל תשלומי נזקו מהאססעקוראנץ. ולכאורה י"ל דמצי בעה"ב לומר לבעל האש מה לך שביתי מובטח בהאססעקוראנץ מן שמיא רחימו עלי ונסתבב שיהי' כן וצריך אתה לשלם לי נזקי אש דומיא דמצינו בב"ק קט"ז. בעיא מיני' ר"כ מרב ירד להציל ועלה שלו מאליו מהו א"ל משמיא רחימו עלי' הרי דאף דאין להמציל היזק שחמורו עלה מאליו אפ"ה כיון דירד להציל ע"מ שיתן לו דמי שלו אמרי' דהא דעלה שלו מאליו מן שמיא רחימו עלי' והוא צריך ליתן לו דמי חמורו כאלו מת וה"ה בנ"ד י"ל דאמרי' לי לבעל האש זיל שלים נזק האש ומה שהוא מקבל תשלומי אססעקוראנץ מן השמים היו מסייעין בהד' שיבטיח את ביתו אמנם כד מעיינינן שפיר ל"ד דהתם אמרי' כשירד להציל חמורו של חברו ע"מ שישלם לו את שלו הוי דידי' כאבוד ונתחייב האיך לשלומי לי' וכי עלה והדר זכי בי' משמיא הוא דזכיל' לי' מהפקרא עפירש"י שם ובח"מ ס' רס"ד ס"ד בהג"ה משא"כ בנ"ד כיון דמעולם ל"ה לו היזק אחרי שקיבל מהאססעקוראנץ למה ישלם לו זה דמי ביתו. ובלא"ה נראה דל"ש לומר מזלו גרם ומשמיא רחימו עלי' רק במידי דאתי ממילא כי התם שחמורו עלה מאליו... וכ"ז הוא בדבר שנסתבב ממילא משא"כ בנ"ד הרי בעל הבית לתכלית זה הבטיח את ביתו פן ישרף ולא יהי' לו ממי לגבות נזקו שישתלם מהאססעקוראנץ ואין זה תלוי במזל כיון שבא ע"י חריצותו שנזדרז להבטיח את ביתו. ומלבד זה האיך יוכל לומר הבעה"ב מזלי גרם שאתה הכשרת את נזקי ותשלם לי אדרבא בעל האש יכול לומר מזלי גרם שהבטחת את ביתך ולא יהי' לך היזק שע"י לא אצטרך לשלם לך... אמנם זה ברור דאם אין הבית מובטח כ"כ בהאססעקוראנץ כפי שעלה הנזק בודאי מחויב בעל האש להשלים לו המותר משום דא"ל הבעה"ב אי שתקת ואי לא אהדרינך לבעלי האססעקוראנץ והם יקחו אצלך כל הנזק שנגרם להם בפשיעתך דומיא דמצינו בב"ק ח'.

קבלת תשלום מחברת הביטוח ומהמזיק - כפל תשלומים

11. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קא עמוד ב

מתני'/. הנושא את האשה, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים. ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים. לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה, אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה. וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. ניסת - הבעל נותן לה מזונות, והן נותנין לה דמי מזונות. מתו - בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין, והיא ניזונת מנכסים משועבדים, מפני שהיא כבעלת חוב. הפקחים היו כותבים ע"מ שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי.

12. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לה עמוד ב

משנה. השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה - ישבע השוכר שמתה כדרכה, והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי: כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו? אלא, תחזור פרה לבעלים. גמרא... אמר רבי זירא: פעמים שהבעלים משלמין כמה פרות לשוכר. היכי דמי? אגרה מיניה מאה יומי, והדר שיילה מיניה תשעין יומי. הדר אגרה מיניה תמנן יומי, והדר שיילה מיניה שבעין יומי, ומתה בתוך ימי שאלתה. דאכל שאלה ושאלה מיחייב חזא פרה. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: מכדי חזא פרה היא, עיילה ואפקה, אפקה משכירות ועיילה לשאלה, אפקה משאלה ועיילה לשכירות! - אמר ליה: ומי איתא לפרה



בעינא, דנימא ליה הכי? מר בר רב אשי אמר: אין לו עליהן אלא שתי פרות, חדא דשאלה וחדא דשכירות, שום שאלה אחת היא, ושום שכירות אחת היא, דשאלה - קני לגמרי, דשכירות - עבד בה ימי שכירותיה, ומיהדר ליה למרה.

13. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ג סימן ה

גמ' [דף לו ע"ב] אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי. ואף על גב דהא שקלא וטריא [דף לה ע"ב] דרבי זירא ורב אחא מדיפתי ורבינא ומר בר רב אשי אליבא דרבנן בההיא דפעמים שהבעלים משלמין כמה פרות נפקא מינה גם לרבי יוסי כגון היכא דמשכיר אמר לשוכר אם תרצה תשאילנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך כאילו לא יצאת מרשותך. והלכתא כמר בר רב אשי דאמר שם שאלה אחת היא ושם שכירות אחת היא:

14. תוספות מסכת בבא מציעא דף לה עמוד ב

...אלא טעמא דרבי יוסי הוי משום דסבר דשוכר לא קני אלא בשבועה ומשכיר יאמר לו דל אנת ודל שבועתך ומשתעינא דינא בהדי שואל ואפילו אם יש עדים שמתה כדרכה דאין השוכר צריך לישבע מ"מ לא קני לה אלא בהבאת עדים ויאמר לו אני פוטרך מהבאת עדים ורבנן סברי דשוכר קני לה במיתה ופליגי בדברי המקשה והמתרץ שבגמ' ונראה אם המשכיר עצמו היה שם בשעת שמתה ביד שואל שר' יוסי יודה לדברי רבנן דהתם ודאי קני לה במיתה גרידא דהשתא אין השוכר צריך לעשות כלום.

15. שולחן ערוך חושן משפט הלכות שוכר סימן שז סעיף ה

השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה או נאנסה, כיון שהשני חייב, תחזור לבעלים הראשונים, שאין הלה עושה סחורה בפרתו של זה. ואם אמר לשוכר: אם תרצה תשאילנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר.

16. ש"ך חושן משפט סימן שז ס"ק ד

ישלם השואל לשוכר כו' - והשוכר פטור לשלם למשכיר כיון שמתה כדרכו כשידוע בעדים או ישבע שמתה כדרכה והוא הדין אם השאלו השוכר להמשכיר עצמו ומתה כדרכה אצל המשכיר חייב המשכיר לשלם לו ולהעמיד לו אחרת כל ימי השכירו' כשא"ל יהא דינך עם השואל כו' ובין ששאל ממנו כמה פעמים ושכר ממנו כמה פעמים הדין כן כגון שהשכיר' לו לק' יום וחזר ושאלה ממנו לצ' יום וחזר והשכירה לו לפ' יום וחזר ושאלה ממנו לע' יום ומתה כדרכה משלם פרה א' לשוכר ומחויב להעמיד לו א' לעשות בה ד' יום הכי אמרינן בש"ס ופירש"י סוף דף ל"ה וכתב הרא"ש דנ"מ לרבי יוסי היכא דא"ל יהא דינך עם השואל כו' וכ"כ ר"י נ"ל ח"ג:

17. קצות החושן סימן שז ס"ק ב

אם תרצה תשאילנה. ונראה דהו"ל כאומר קני פרה זו שתשאל אותה ושיהיה דינך עם השואל

18. שו"ת ציץ אליעזר חלק כא סימן נח

באותה מקרה, מה יהיה הדין כשהמוכה יש לו ביטוח (קופ"ח או פרטי), ובבית חולים מעבירים באופן אוטומטי את החשבון לחברה, האם המכה חייב מן הדין לשלם לחברת הביטוח - ואפילו אם הם אינם תובעים אותו, ולו כדי לצאת לידי שמים, או האם נאמר שמכיון שחברת הביטוח מראש מוכנים לשלם את כל הוצאותיו הרפואיים, כי לא כדאי להם לתבוע את המכה לדין, שלמעשה הם וויתרו על תביעתם וממילא המכה פטור ואפילו לצאת בידי שמים. תשובה: מכתבו הנוסף קבלתי אתמול, והנני להשיבו על שאלתו הנוספת החשובה. אני מסכים לנימוקיו של כב' שהמכה איננו חייב לשלם לחברת הביטוח. אולם מאידך ישנם אבל צדדים לומר שלעומת זאת מחויב אבל המכה לשלם למוכה דמי - הריפוי על אף שהחברה משלמת, דבר שיראה לכאורה כהפתעה בעיניו. ואעידה לי על כך שני עדים נאמנים עד מאוד... ודון איפוא מינה ומינה לנידוננו שהמכה לא נפטרה ממה שהמוכה מרויח ממקום אחר בזה שהבטיח את עצמו תמורת תשלום כספי בחברת הביטוח. ועל פי שנים עדים נאמנים כאלה יקום איפוא הדבר, והמכה חייב לשלם למוכה דמי - הריפוי, הגם שזה נראה כחידוש מפתיע. אבל זה נראה בעליל לפי הנז"ל.

חובת תשלום המזיק לחברת הביטוח

19. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לג עמוד ב - דף לד עמוד א

/משנה/. המפקיד אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או שאבדו, ישלם ולא רצה לישבע, שהרי אמרו: שומר חנם נשבע ויוצא, נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל. טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם - למי שהפקדון אצלו. נשבע ולא רצה לשלם, נמצא הגנב - משלם

תשלומי כפל. טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם - לבעל הפקדון.
 גמרא... מתקיף לה רמי בר חמא: והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואפילו לרבי מאיר, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - הני מילי כגון פירות דקל, דעבידי דאתו, אבל הכא מי יימר דמגנבא, ואם תמצי לומר דמגנבא - מי יימר דמשתכח גנב, ואי משתכח גנב - מי יימר דמשלם, דלמא מודי ומפטר. אמר רבא: נעשה כאומר לו: לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתיה קנויה לך מעכשיו. - מתקיף לה רבי זירא: אי הכי, אפילו גיזותיה וולדותיה נמי. אלמה תניא: חוץ מגיזותיה וולדותיה! - אלא אמר רבי זירא: נעשה כאומר לו חוץ מגיזותיה וולדותיה. - ומאי פסקא? - סתמא דמלתא, שבחא דאתא מעלמא - עביד איניש דמקני, שבחא דמגופה - לא עביד איניש דמקני. איכא דאמרי, אמר רבא: נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני, סמוך לגניבתה קנויה לך. מאי בינייהו? - איכא בינייהו קושיא דרבי זירא. אי נמי, דקיימא באגם.

20. רמ"א חושן משפט הלכות פקדון סימן רצה

שילם ולא רצה לישבע ואח"כ הוכר הגנב, קנה כל שבח דאתי מעלמא, אבל לא שבח דמגופא (טור)

21. שו"ת מהרש"ם חלק ד סימן ז

ומה ששאל בדין מי ששרף בית חבירו שהי' אסיקירירט/מובטח/ ושלמו לו בעלי האסיקיראציאן/הביטוח/ בעד ביתו שנשרף אם חייב השורף לשלם לו והשורף טוען הלא לא גרמתי לך היזק וזה טוען שתשלומין הללו באים מצד אחר מחמת שנתן מעות תשלומי אסיקיראציאן כנהוג ועוד דעכ"פ מחויב לשלם לבעלי אסיקיראציאן דמי היזק ויוכל הוא לתבעו וכהא דנמצא הגנב משלם כפל לשומר כדאי' בר"פ המפקיד עכ"ד. ודבריו תמוהים דהתם משום שילם שומר ונעשה כהקנה הבעלים לשומר כדאי' בש"ס שם. ואמנם לענ"ד יש ללמוד ד"ז דיכול לתבעו עבור בעלי הסיקיראציע מהא דב"ק ק"ח וח"מ ס' רצ"ד דאם גנב באונס ונשבע השומר יופטר ואח"כ הוכר הגנב אם ש"ח רצה עושה הש"ח דין עם השומר /צ"ל הגנב/ ויפרע הוא לבעלים ומבואר דלא מצי הגנב למימר לי' לאו בע"ד דידי את... ומלבד כל אלה הדבר פשוט בעיני מסברא שאין להשורף שום זכות במה שעשה זה לעצמו מסחר עם הסיקיראציע והוא ריוח של מסחר והלא גוף הבית הוא של הבעה"ב והוא שורפו ואיך יעלה עה"ד שהוא ירויח ע"י שזה עשה לעצמו מסחר מבחוח וגובה דמי ההיזק גם מאחרים שיופטר השורף עי"ז ולכן לענ"ד גם מסברא פשוט דהשורף חייב לשלם להבעה"ב אם עבור עצמו ואם עבור חבורת האסיקיראציע ואם הוא יקחהו לעצמו ולא יתן לבעלי האסיקיראציע מה לו להשורף בזה וכמש"ל. ונ"ל עוד ראייה מהא דב"מ ל"ה ע"ב דלרבנן קניי' שוכר במיתה וגם לר"י דאמר כיצד הלה עושה וכו' מודה בראה משכיר כמ"ש התוס' שם ועתוס' ב"ק י"א ומכ"ש בנ"ד שהבית שלו. ועוד דכבר כ' הרא"ש וטוח"מ סימן קי"ט דכל מה שהאדם יכול לעשות רואים אנו כאלו כבר עשוי ואפי' לא טען טענינן לי' וכיון שיכול להחזיר השטר למוכר לא מצי אמרי לך תיהדר ע"ש וה"נ בנ"ד הרי בידו שלא ליקח דמי אסיקוראציע או להחזיר להן אך בזה יש כמה חילוקים בפוסקים וקצרות:

תביעת הניזק באופן ישיר כלפי חברת הביטוח של המזיק

22. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף יג עמוד ב

גופא, אמר רב הונא אמר רב: מנה לי בידך תנהו לו לפלוני, במעמד שלשתן - קנה. אמר רבא: מסתברא מילתיה דרב בפקדון, אבל במלוה לא, והאלקים! אמר רב אפילו במלוה. אתמר נמי, אמר שמואל משמיה דלוי: מלוה לי בידך תנהו לו לפלוני, במעמד שלשתן - קנה. וטעמא מאי? אמר אמימר: נעשה כאומר לו בשעת מתן מעות שעבדנא לך לדידך ולכל דאתו מחמתך.

23. הר"ן על הרי"ף מסכת גיטין דף ו עמוד א

אבל הרב רמב"ן ז"ל סובר דבמעמד שלשתן וכן נמי אי כתיב בשטרא משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך מצי מחיל ונותן טעם לדבריו ז"ל משום דאפ"ל כתב ליה הכי לא מהני לאשתעבודי ליה מדאורייתא דאין ברירה ולמאי דכתיבנא לא קשיא דכי אמרינן אין ברירה הני מילי במילתא דאי דהאי לאו דהאי אבל הכא אפשר שיהא משועבד לכל העולם זה אחר זה הילכך לא שייכא הכא ברירה

24. קצות החושן סימן סא ס"ק ג

שיוכל כל המוציאו. ולפי שהוא שורש כל הממרני (שטר שכל המוציאו יכול להלוותו) לכן ראיתי להאריך בו קצת, וגם בו יבואר עניני ברירה... ואין להקשות היכי מצי מחייב עצמו לכל מי שמוציאו הא אין ברירה ואיך הוברר בשעה שמוציאו אח"כ דלזה נשתעבד. דכבר כתב הרמב"ן (הובא בר"ן גיטין ו, א בדפי הרי"ף) גבי משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך דלא מהני מדאורייתא כיון דאין ברירה ומהאי טעמא יכול למחול ע"ש, וא"כ הכי נמי בממרני מהני על כל פנים מדרבנן. והר"ן כתב פרק קמא דגיטין (שם) ז"ל, ולפי מאי דכתיבנא לא קשיא, דכי אמרינן אין ברירה הני מילי במלתא דאי דהאי לאו דהאי אבל הכא אפשר שיהא משועבד לכל העולם בזה אחר זה ע"ש, וא"כ טפי ניהא דהוי דאורייתא שעבוד ממרני כיון דיכול להשתעבד לכל העולם בזה אחר זה. ובנימוקי יוסף פרק גט פשוט (ב"ב פ, א בדפי הרי"ף) ז"ל, אמר המחבר ושטר

שכתוב בו שנתחייב לכל מוציא אותו בב"ד כשר וגובה בו המוציא דהא לנפילה לא חיישינן, ואי משום שלא נתברר כשכתבו למי נתחייב וקי"ל (ביצה לה, א) דאין ברירה בדאורייתא, שאני הכא כיון דראוי להתחייב בו לכל אדם אין כאן דין ברירה עכ"ל. וכיון לדברי הר"ן דלא שייך ברירה אלא במילתא דאי דהאי אלא דהאי אבל זה יכול להתחייב עצמו לכל העולם בזה אחר זה.

25. תחומין - כרך יט - הרב זלמן נחמיה גולדברג - רשלנות רפואית

אחריות חוזית של חברת הביטוח

נראה שאם הרופא מבוטח בחברת ביטוח, והם משלמים עבור הרופא, אז יש לחייב את הרופא - דהיינו את חברת הביטוח - כל מה שהחוק מחייבו, שהרי חברת ביטוח התחייבה לשלם כפי מה שיתחייב הרופא בבית משפט. ולכן, גם אם המשפט מחייב שלא כדן תורה, מ"מ חברת הביטוח התחייבה לשלם.

במקרה זה הרופא משלם פרמיה לחברת ביטוח, ותמורת הכסף הם התחייבו לשלם לכל מי שיינזק על ידי הרופא. מקור הדבר, שניתן להתחייב לאחרים, מבואר בגמ' גיטין יג,א, שמעמד שלשתן קונה, שנעשה כמו שאומר משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך. מכאן למדו הפוסקים (עי' קצות-החשן סא,א) שכך גם כל דיני ממרני אדם מתחייב לכל מי שיביא כתב זה. הר"ן שם ביאר למה אין בכך החסרון של ברירה, שהרי מתחייב לכל מי שיוציא כתב זה, וזה אינו מבורר? ותירץ הר"ן, שהוא מתחייב לכל אחד מכל באי העולם, בתנאי שיביא את כתב הזה, ולכן זהו תנאי ולא ברירה. שברירה היינו שמתחייב לאדם אחד בכל אופן, רק שאינו ברור מיהו; אבל כל שמתחייב לאחד בתנאי שיביא שטר בידו, זהו תנאי ולא ברירה. כך גם בממרני מתחייב אדם לכל העולם. ולו יצוייר שהיו הכל יכולים להביא השטר, היה מתקיים התנאי; אלא שתנאי זה לא ניתן שיקויים אלא על ידי אחד. וכן יש להבין התחייבות של חברת ביטוח, שמתחייבת לכל באי עולם בתנאי שיינזקו על ידי רופא זה. התחייבות כלפי מי שלא בא לעולם

אכן מבואר שם בגמ', שהתחייבות זו מועילה רק כלפי אלו שקיימים בשעת ההתחייבות; אבל לא כלפי מי שנולד אחר כך, שאין אדם מתחייב למי שלא בא לעולם. מעתה, לכאורה, אם יינזק מהרופא מי שנולד אחר שחברת הביטוח התחייבה, לא יוכל לגבות מהם.

אכן נראה שאם הרופא משלם פרמיה לחברת הביטוח בכל חודש, שוב הכסף שנתן הוא זה שמחייב את החברה, וגם אם יקרה שינזק מי שנולד אחר התשלום האחרון נראה שיכול להוציא מהם. שהרי קיימא לן במוכר פירות דקל דלא קנה, ומ"מ אי שמיט הלוקח ולקח הפירות קנאם, דאמרינן ניהא ליה למוכר למיקם בהימנותא (ב"מ סו,ב). וא"כ גם בנוולד אחר התשלום, מ"מ אם קבל מהחברה קנה, ואינו טעות שנאמר אילו ידעה החברה את הדין יכולים היו לחזור, שגם כאן ניהא לה, לחברת הביטוח, למיקם בהימנותא.

ועוד, אם ננהג על פי חזרת החברה, נצטרך להחזיר לרופא כל מה ששילם לחברה, שהרי הוא שילם על מנת שהחברה תשלם גם למי שנולד אחר התשלום. וביותר, שאם יודע שאין החברת ביטוח רוצה לשלם לנוולד, כל הרופאים יבקשו בחזרה כספם, שיטענו מקח טעות. אז עלולה חברת הביטוח להפסיד יותר כסף ממה שתפסיד אם תשלם לנוולד. אך לפי"ז יש לעיין במכר דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא בעולם, אם יחזור המוכר ממה שלא בא בעולם, האם יכולים הקונים לחזור גם הם ממה שבא לעולם - האם זהו דבר שתלוי זה בזה.

חובת תשלום המזיק בנזקי גוף מבוטחים (ביטוח רפואי)

26. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פה עמוד א

ואי א"ל: אסיך אנא, א"ל: דמית עלי כאריא ארבא. ואי א"ל: מייתנא אסיא דמגן במגן, א"ל: אסיא דמגן במגן - מגן שוה. ואי אמר: מייתנא לך אסיא רחיקא, אמר ליה: אסיא רחיקא עינא עורא. ואי א"ל היאך: הב לי לדידי ואנא מסינא נפשי, א"ל: פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי. ואי א"ל: קוץ לי מקץ, א"ל: כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק.

27. דברות-משה בבא קמא סי' נז ענף ב

דיש לפרש בחיוב ריפוי בב' אופנים: א - דהוא חיוב ממון כשאר היזקות, על זה שהפסידו הממון שצריך להוציא על הריפוי... ב - ... שהוא חיוב במעשה הריפוי עצמו שחייבה תורה באדם שחבל לרפאותו. אך ממילא, כיון שא"א לרפאו בלא הוצאת ממון, צריך החובל להוציא גם ממונו כדי לרפאו.

28. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף יב עמוד ב

ת"ש, דאמר ר' יוחנן: הקוטע יד עבדו של חברו - נותן שבתו ורפואתו לרבו, ואותו העבד ניזון מן הצדקה; ש"מ: יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך! הכא במאי עסקי' - במעלה לו מזונות. אי הכי, אמאי ניזון מן הצדקה? להעדפה. אי הכי, ניזון מתפרנס מיבעי ליה! אלא לאו ש"מ יכול, ש"מ. אמר מר: נותן שבתו ורפואתו לרבו. שבתו, פשיטא! רפואתו איצטריכא ליה. רפואתו דידיה היא, דבעי איתסויי ביה! לא צריכא, דאמדוה לחמשא יומי, ועבדו ליה סמא חריפא ואתסי בתלתא יומי, מהו דתימא צערא דידיה הוא, קמ"ל.

29. קובץ שעורים כתובות אות רייז- ריח

[דף סה ע"ב] ולענין ריפוי (של אשה נשואה) כתב הרמב"ם דינתן להבעל, שהוא חייב ברפואתה, ומזה היה נראה לכאורה בשורף ביתו של חבירו והבית היה בטוח באחריות, באופן שההפסד מגיע למקבלי האחריות ולא לבעה"ב, צריך המזיק לשלם לבעלי האחריות, כמו הכא דמשלם הריפוי לבעלה. וקשה, דבמעוכב גט שיחרור מבואר בגמרא דאי קנסא לרבו גם חבלה לרבו, דמה לי קטלא כוליה מה לי קטלא פלגא. כמו שכ' בתוס' גיטין דף מ"ב, ולכאורה לא דמי כלל, דתשלומי קנס אינו בשביל ההפסד וכיון דמיקרי אדונו צריך לשלם לו. אבל בתשלומי חבלה זהו בשביל ההפסד למה ישלם לרבו דאין לו שום הפסד דכל ההיזק הוא להעבד, וכן בשוכר פרה והשאילה ומתה כדרכה, דס"ל לת"ק דהשואל משלם לשוכר, אף דהשוכר לא הפסיד רק זכות שכירתו ולא גוף הפרה, ומוכח מזה דתשלומי ניזקין אינן למי שההיזק שלו, אלא למי שהוא בעלים על זכות התשלומין, וה"נ בריפוי ראוי לשלם לאשה אף שההפסד הוא לבעל.

[דף סה ע"ב] ובחובל עבד כנעני הריפוי לעבד דבעי איתסויי ביה, גיטין י"ב, ולכאורה מה בכך דבעי איתסויי ביה מ"מ מה שקנה עבד קנה רבו, ומוכח מזה דחייב ריפוי אינו חוב ממון, רק צריך לרפאותו ממש, ואם אינו יכול לרפאותו צריך לשכור רופאים, כיון דזכות הנחבל שירפאוהו ממש אין שייך לומר בזה מה שקנה עבד קנה רבו, וכן חיוב הבעל לרפאות אשתו הוא ג"כ חיוב ריפוי ולא חיוב ממון, ומה שהחובל נותן להבעל דמי ריפוי, היינו שהבעל יתעסק בשכירות רופא אבל לא שהריפוי שייך לבעל, ונראה שאם נתחייב החובל הריפוי ואח"כ נהרג הנחבל א"צ לשלם ליורשיה, ולא אמרינן כבר זכה הנחבל בדמי רפואתו, דאין זה זכות ממון אלא שיוכל לתבוע להחובל לרפאותו בכל טצדקי דאית ליה למיעבד, אבל בשורף בית חבירו דיש על המזיק חיוב תשלומי ממון והזכות הזה שייך למי שהבית שלו אף שההפסד הוא למקבלי האחריות, אלא דיש לומר להיפוך, כיון דהנשרף מקבל דמי הבית מהמזיק אין בעלי האחריות צריכין לשלם לו, וכמו בגזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו, דאין יכול לתבוע משניהם אלא או מזה או מזה, דבשביל היזק אחד אין לו לקבל שני פעמים תשלומין, ושמא ה"נ נימא דרצה גובה מהמזיק רצה גובה מבעלי האחריות, כמו התם דחייב הגזלן מטעם אחריות וחייב האוכל מטעם מזיק, אבל קשה, מהא דפעמים שהבעלים משלמין להשוכר כמה פרות, ואמאי הרי לא מתה לו אלא פרה אחת, ולמה יקבל תשלומין כמה פעמים בשביל הפסד אחד, וצ"ע.

מקורות נוספים להרחבה

- פתחי חושן פיקדון פרק ח הערה נה- בהערה זו מאריך המחבר לבאר דינים רבים הנוגעים לחיוב נזקים בעידן המודרני בו תפצים ונכסים רבים מבוטחים ע"י ביטוחים שונים
- תחומין כרך כג - הרב מאיר פרימן - החובל במבוטח בביטוח רפואי - במאמר מבאר המחבר את החילוק לדעתו הקיים בין מזיק לנכס מבוטח לבין מזיק בנזקי הגוף לאדם המבוטח בביטוח רפואי כנהוג בימינו